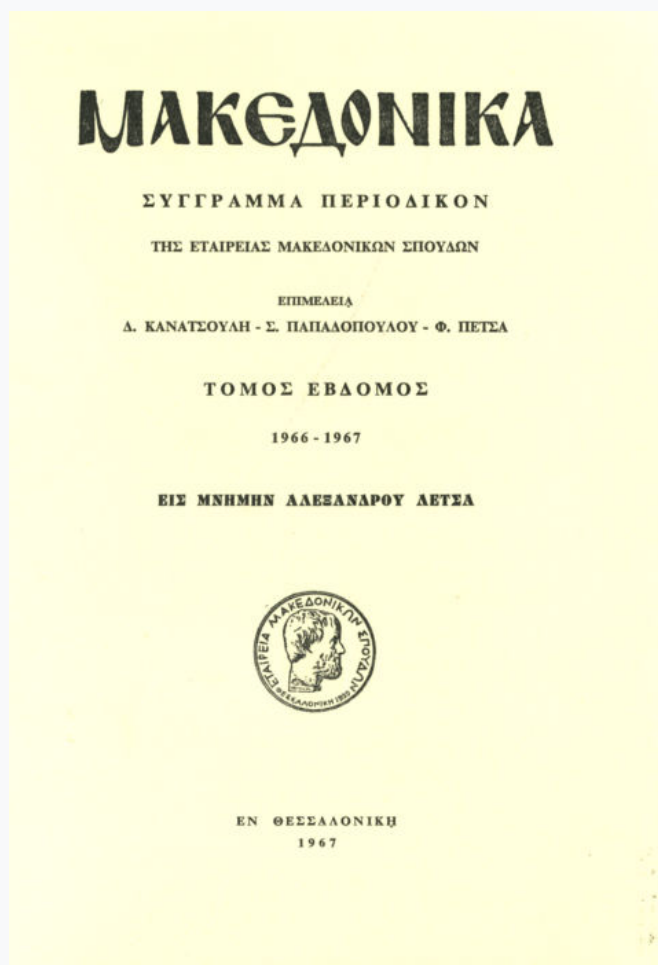

Μακεδονικά

Τόμ. 7 (1967)

Εις μνήμην Αλέξανδρου Λέτσα

Έλεγχος κριτικής

Χ. Γ. Γεωργίου

doi: [10.12681/makedonika.984](https://doi.org/10.12681/makedonika.984)

Copyright © 2015, Χ. Γ. Γεωργίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γεωργίου Χ. Γ. (1967). Έλεγχος κριτικής. *Μακεδονικά*, 7, 373–375. <https://doi.org/10.12681/makedonika.984>

- 36) Ὁ Τιμιώτατος Ἰωάννης Σ. Δάλλης ἐκ Χώρας Χοτόβου
 37) Ἡ Τιμιωτάτη Μαρινῶ σύζυγος Ἰ. Δάλλη
 38) Οἱ Τιμιώτατοι Αὐτάδελφοι Γεωργίου Παπαζαβελερινοῦ
 39) Οἱ Τιμιώτατοι Αὐτάδελφοι Μήτσιου Ζλατάνου

Δ' Μοναστήριον τῆς Ρίλας

- 1) Πανοσιολογιώτατος Νεόφυτος Παπαπέτρου ὁ καὶ Μουσικός
 2) Ὁσιολογιώτατος Ἱεροδιάκονος Ἡσαΐας Χ' Φιλίππου ὁ καὶ Μουσικός
 3) Μουσικολογιώτατος Ἱεροδιάκονος Κύριλλος Παπαστάμου

Ε' Οἱ τοῦ Ἐπιτρόπου Ἰωσήφ Μαθηταί

- 1) Ὁσιολογιώτατος Χρῦσανθος Παύλου Πλαμτζῶ
 2) Ὁσιολογιώτατος Ἀβέρκιος Παπασιλβέστρου
 3) Ἱεροδιάκονος Ἀβράμιος
 4) Λογιώτατοι Αὐτάδελφοι Κων/νος καὶ Ἰωάννης Λαζάρου ἐκ Σαμακοβίου

I. ΒΑΣΙΔΡΑΒΕΛΛΗΣ

ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Εὐχαριστῶ τὸν κ. Βασ. Φόρη δι' ὅσα καλὰ ἔγραψε γιὰ τὸ βιβλίον μου «Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα Γέρμα Καστοριάς» στὸ περιοδικὸ Balkan Studies τόμ. 3, σελ. 208-212 ἐξαίρων διάφορα προσόντα του, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ καλὴ καὶ ἀκριβὴς ἀπόδοσις τοῦ ἰδιώματος. Παρὰ ταῦτα ὁμως τονίζει καὶ μερικὰ μειονεκτήματα τοῦ βιβλίου.

Ἐπειδὴ νομιζῶ πὼς οἱ σχετικὲς γνώμες τοῦ κ. Β. Φόρη δὲν εὐσταθοῦν καὶ μειώνουν καὶ τὴν ἀξιολογίαν τοῦ ἔργου, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ἐπαινεῖ, ἐθεώρησα ἀναγκαῖον χάριν τῆς ἀληθείας νὰ προβῶ στὴν ἐξέτασιν καὶ ἀνασκευὴ αὐτῶν.

Οἱ γνώμες του εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Πρῶτα - πρῶτα δὲ συμφωνεῖ μὲ τὴ σειρά, πού δημοσιεύθηκε ἡ ὕλη τοῦ βιβλίου: λεξιλόγιο, προσθήκες, τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα καὶ γραμματικὲς παρατηρήσεις. Προτίμησα ὁμως τὴ σειρά αὕτη, γιατί εἶχα ὑπ' ὄψει πὼς πρῶτα δημιουργήθηκε ἡ γλώσσα κα' ὕστερα ἀκολούθησε ἡ συγγραφὴ γραμματικῆς.

2. Διατείνεται πὼς τὸ λεξιλόγιο εἶναι «ὑπερμετρὰ ἐκτεταμένον» καὶ εὕρισκει «λήμματα περιττά (!) ἢ ἄλλα, πού θὰ τοὺς ἀρκοῦσε ὁ χαρακτηρισμὸς «κοινόν». Προχωρῶντας ὁμως παρατηρεῖ: «βέβαια τέτοια λήμματα διαφωτίζουν πολὺ συχνὰ σπουδαία φωνητικά, μορφολογικὰ καὶ συντακτικὰ χαρακτηριστικά, αὐτὰ ὁμως θὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ συζητηθοῦν στὰ οἰκεία κεφάλαια τῶν γραμματικῶν παρατηρήσεων»· ὥστε τὰ λήμματα δὲν εἶναι καθόλου περιττά. Τὸ πὺν εἶναι καλύτερα νὰ συζητηθοῦν εἶναι ζήτημα προτιμήσεως. Καὶ ἀναφέρω, ὅσα γράφω στὸν πρόλογόν μου σελ. 17· «ἤθελα ἡ ἐργασία μου νὰ ἐπεκταθῇ σὲ ὅσο τὸ δυνατόν εὐρύτερο κύκλον» κ.τ.λ., γιατί ἔχω τὴ γνώμην πὼς ἡ ἐρευνα κα' ἡ ἐξέτασις τῶν γλωσσικῶν φαινομένων σὲ πλούσια ὕλη καὶ ὄχι φτωχὴ γίνεται πληρέστερη καὶ ἀποδοτικώτερη.

3. Ὁ κ. Β. Φόρης βρίσκει τὴ φωνητικὴ τοῦ βιβλίου μου πολὺ περιληπτικὴ. Ἀλλὰ ἀπαντῶ σ' ὅλες τὶς γραμματικὲς βλέπομε ὅτι τὸ φθογγολογικὸ μέρος εἶναι πολὺ μικρότερον ἐν σχέσει μὲ τὰλλα δύο μέρη, τὸ τυπικὸ καὶ τὸ ἐτυμολογικόν, γιατί τὰ φαινόμενα, πού ἐξετάζει, εἶναι πολὺ ὀλιγώτερα. Ἡ μικρὴ γραμματικὴ τοῦ Thumb διαθέτει 13 μόνον σε-

λίδες γιά τή φθογολογία, ἐνῶ γιά τήν μορφολογία 126· ἡ μεγάλη (1910) διαθέτει 26 μόνο σελίδες γιά τή φθογολογία καί 144 γιά τή μορφολογία.

4. Ὁ κ. Β. Φόρης παρατηρεῖ στήν περίφημη κριτική του ὅτι, ἐνῶ οἱ τύποι ἔχου ἀγαπής, ἔχου ἀναθηματίς κ.τ.λ. γράφονται μέ ἀπλό ζ (ὑπερωικό), οἱ λέξεις πέ'ρς', δ'ἄκος' κ.τ.λ. γράφονται μέ ζ παχὺ (οὐρανικό), μολονότι πρόκειται γιά τὸ ἴδιο φαινόμενο, τῆς ἐξαφανίσεως δηλ. τοῦ καταληκτικοῦ φωνήεντος. Στενοχωρεῖται γι' αὐτὸ ὁ κ. Β. Φόρης καὶ ἀπορεῖ. Ἀλλὰ τί νά γίνη; νά μὴ ποῦμε τὴν ἀλήθεια; Ἐτσι ἔχουν τὰ πράγματα, ὅπως τὰ κατέγραψα καὶ σ' αὐτὸν ἀπέκειται νά λύσῃ τὴν ἀπορία του! Γράφοντας δὲ διδάσκει ἐπίσης πὼς τὰ ζ ξ ψ εἶναι διπλοὶ φθόγγοι! Μ' αὐτὸ κι ἓνας μαθητὴς τῆς Β' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ τὸ ξέρει.

Ἀλλὰ δυστυχῶς θριαμβολογῶν ἀμφισβητεῖ τὴν εἰλικρίνειά μου στὸ ζήτημα τῆς προφορᾶς λέξων τοῦ ἰδιώματος, γιατί γράφει: «ἔτσι ὁμως παίρνομε μιά δχι ξεκαθαρισμένη εἰκόνα τῆς προφορᾶς καὶ δικαιούμαστε νά ἀναρωτηθοῦμε, μὴ τυχόν τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μέ ἄλλους φθόγγους». Τὴν παραπάνω μομφή κρίνω ἀπαράδεκτη καὶ τὴν ἀπορρίπτω μέ δικαιοδογημένη ἀγανάκτηση.

5. Κατακρίνει πρὸς τοὺτοισ τὸν τρόπο, κατὰ τὸν ὁποῖο γράφω τὶς φράσεις, στίς ὁποῖες ὑπάρχουν προκλιτικά π.χ. νά σέ λούσω, ἂν σέ πιάσω κ.τ.λ. καὶ τὰ ἰδιωματικά νά σι λούσου, ἂν σι πχ'άσου κ.τ.λ., γιατί, λέγει, ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς γραφῆς προέρχεται ἀπὸ τὴν καθαρῆς, ἐνῶ θά ἔπρεπε κατὰ τὴ Νεοελληνικὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς νά γράψω νασιλούσου, θασιλ'ώσου κ.τ.λ. Δὲ νομίζω ὅτι ἡ Νεοελληνικὴ γραμματικὴ, στήν ὁποία πιστεῖται ὁ κ. Β. Φόρης, εἶναι κανένα γλωσσικὸ εὐαγγέλιο, τὸ ὁποῖο ἔχουν τὴν ὑποχρῶσι οἱ Πανέλληνες νάκολουθοῦν.

6. Δὲ συμφωνεῖ ἀκόμη καὶ μέ τὴ γραφή μου «ἡ συννυφᾶά μου» καὶ διαλεκτικά «ἡ συμφᾶδά μ», τὴν ὁποία θεωρεῖ λανθασμένη. Δικαίωμά του εἶναι νά ἔχῃ τὴ γνώμη αὐτή, ἀλλ' ἂς ἐπιτρέπῃ καὶ στοὺς ἄλλους νά ἔχουν τὴ δική τους.

Ἐγὼ προσέχω πολὺ σὲ ζητήματα ὀρθογραφίας καὶ γενικά σὲ γλωσσικά στὰ παραγέματα καὶ διδάγματα τοῦ ἀειμνήστου καὶ διακεκριμένου γλωσσολόγου καὶ καθηγητοῦ μου Γεωργ. Χατζιδάκι, ὁ ὁποῖος ἔλυσε τόσα προβλήματα ἀναγόμενα στήν ἐπιστήμη τῆς Γλωσσολογίας καὶ σ' ἄφησε ἐποχὴ στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμον. (Πρβλ. Γεωργ. Χατζιδάκι, Ἀκαδ. Ἀναγν. τόμ. Β' σελ. 520). Ἡ δική του γραφὴ «σιατιστινὸ ἰδίωμα», «σπλῆνα» εἶναι λανθασμένη, γιατί κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσας ἡ ὀρθὴ εἶναι σιατιστινὸ ἰδίωμα, σπλῆνα.

7. Ἀξιοπερίεργο εἶναι ὅτι μέσα στὰ ἐλεγκτέα συναναμειγνύει καὶ διάφορα π.χ. «μὴ τῆς ὑγείας σας, πόταβους, ὀπόταβους, λούσας, πχ' ἄσιμετι, φέριμετι τοῦ ἰδῶ», κι ἔτσι δημιουργεῖται σύγχυσι κι ἓνας σάλος, ἐνῶ ἔπρεπε νά σχολοθῇ μ' ἐκεῖνα ἀποκλειστικά, ποὺ κατὰ τὴ γνώμη του δὲ διατυπώθηκαν ὀρθῶς. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ τελευταῖα «πχ' ἄσιμετι, φέριμετι τοῦ ἰδῶ» καὶ τὰ παρόμοια δίδει σ' αὐτὰ μιά ἐξήγησι ὅλως περιττή, γιατί τὰ φαινόμενα αὐτὰ εἶναι αὐτονόητα καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη περαιτέρω ἐρμηνείας. Ἡ παρατήρησί του ὅτι «τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι πιὸ διαδεδομένο στὸ Αἰβισί» (βλ. Ν. Π. Ἀνδριώτη ὁ.π. 69) δὲν δύναται νάφορᾷ ἐμέ, γιατί τὸ βιβλίον μου ἄρχισε νά τυπώνεται στὰ 1959, πολὺ πρὸ τῆς κυκλοφορίας (1962) τοῦ βιβλίου του Ν. Π. Ἀνδριώτη.

8. Δὲ συμφωνῶ καὶ μέ ὅσα γράφει γιά τὴ λέξι «ἀμουκαῖτ'ῶ». Δὲν τὴ λέγω τούρκικη, ὡς ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ «λ. τουρκ. προελ.» · τούρκικη γράφω τὴ «μουκαέτς» καὶ γράφοντας τούρκικῆς προελεύσεως ὑπονοῶ πὼς σχηματίστηκε ἀπὸ πυρῆνα καθαρῶς τούρκικο, μέ βάσι δηλ. τὴν τούρκικη λέξι μουκαέτς.

9. Παρακάτω γράφει: «καὶ τὸ λεξιλόγιο ὁμως δίνει λαβὴ γιά πολλὰς παρατηρήσεις» καί, ἐνῶ περιμένω νάποφανθῇ, τί δὲν ἔχει διατυπωθῇ ὀρθά, φιλολογεῖ γιά τὸ λυγ'ᾶζου, πὼς ἐγίνε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο λύγξ, καὶ παραπέμπει σὲ γραμματικὰ καὶ λεξικά, ὅπως καὶ γιά

τὸ σπληνίζου, πὼς ἔγινε ἀπὸ τὸ «σπλήνα» (;) καὶ τὸ χολῶ ἀπὸ τὸ χολή, γράφει δηλ. πράγματα περιττά κι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα κι ἀναμειγνύει νέα με ἀρχαῖα. Ἐγὼ τοῦ ἀντιπαρτηρῶ ὅτι ἔχομε ἀρχαῖο χολά - ω (-ῶ) ἀπὸ τὸ χολή, ἀλλὰ καὶ χολό - ω (-ῶ) ἀπὸ τὸ χόλος. Δὲν τὰ διαστέλλει κι ἐκφορᾶται συγκεχυμένα.

10. "Ὅσον ἀφορᾷ τῇ λέξει κ' ἐπὲ, κιπὲ δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς κατὰ ποῖο τρόπο ἔχει καταχωριστῇ, γιατί γιὰ ξένες λέξεις καὶ μάλιστα γιὰ τουρκικες, ὅσες ὁ ἴδιος δὲν ἤξερα—διότι δὲν εἶμαι ἐγκρατὴς τῆς τουρκικῆς—ρωτοῦσα ἄλλους ἢ τουρκομαθεῖς ἦ καὶ οὐχὶ καὶ μὲ πληροφροῦσαν· φροντίζα δὲ ἡ πληροφορία τους νὰ εἶναι ἔγκυρος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι παρεισέφρησε κατόπιν ἐσφαλμένης πληροφορίας.

Τὸ ἐπίρρημα ἔχει ἀντίστοιχο, νομίζω, τὸ ἀρχαῖο εἰ δὲ μὴ καὶ προήλθε, ὅπως κι ἐκεῖνο ἀπὸ συντάξεις ἑλλειπτικές· π.χ. νὰ μὴ νδέης, κ' ἐπὲ ὕστιρα, ὅ,τ κι νὰ κάμς, χαμένα· οἱ φράσεις αὐτὲς λέγονται καὶ κάπως πλήρεις: πὲ νὰ μὴ νδέης, κ' ὕστιρα, ὅ,τ κι νὰ κάμς, χαμένα· οἱ πλήρεις εἶναι· εἰπὲ νὰ μὴ τύχης, σοῦ δώση ἡ μοῖρα, καί, ἂν σοῦ δώση, ἡ μοῖρα ὕστερα, ὅ,τι καὶ νὰ κάμης, ἀνωφελῶς θὰ τὸ κάμης.

11. Δὲ μπορὼ νὰ συμφωνήσω καὶ ὡς πρὸς ὅσα γράφει γιὰ τὴ φράσι μου «τέλει' ἀγαθὰ»· τὰ θεωρῶ ἐξεζητημένα. Ἐκμεινεῖ θεωρίες κατὰ τὴ γνώμη μου ἀστήρικτες. Λέγει πὼς πρόκειται ἐδῶ γιὰ τέλη ἀγαθὰ καὶ τὸ συνδυάζει μὲ τὸ Σολῶναιο «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε». Δὲ μπορὼ νὰ συμφωνήσω, γιατί ἀκούει κανένας αὐτοῦς, ποῦ τὸ εὐχονται, νὰ λέγουν τέλει' ἀγαθὰ καὶ τότε - τότε καὶ τέλεια ἀγαθὰ.

Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ προσθέσω καὶ τὰκόλουθα. Στὸ τέλος τῆς κριτικῆς του γράφει κι αὐτά. «Ὅποιοι ξέρει καλά, πόσο κοπιαστικὴ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀπασχόληση γιὰ ἕναν ΠΑΙΔΑΓΩΓΟ, αὐτὸς θὰ δεῖξη πλήρη ἀναγνώριση στὸ συγγραφέα γιὰ τὸν εὐτυχὴ αὐτὸ (;) καρπὸ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὴν πατρίδα του». Τοῦ ἀπαντῶ δὲ δέχομαι, ὅσα παρὰπάνω φθέγγεται. Δὲν ἐπιτρέπω σκέψεις κ' ἰδέες ἰδικές του νὰ τίς παρουσιάξῃ ὡς ἰδικές μου· νὰ μὲ ὑποκαθιστᾷ στὶς γνώμης μου· οὐτε καὶ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ παιδαγωγοῦ στὴν προκειμένη περίπτωσι. Προέβην στὴ συγγραφὴ τοῦ βιβλίου μου αὐτοῦ ἀπὸ ἀγάπῃ ὅχι τόσο τῆς γενετήρας μου, ὅσο τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς πιδὲ μεγάλης Πατρίδος μου, τῆς Ἑλλάδος.

X. Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Π. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ ΠΕΡΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δημοσιεύουμε παρακάτω μιὰ ἀνέκδοτη, ὅσο ξέρουμε, ἐπιστολὴ ἥ, καλύτερα, ἕνα σύντομο ὑπόμνημα¹, ποῦ ὁ ἀείμνηστος Παντελῆς Μ. Κοντογιάννης ἔστειλε στὶς 11 Ἰουνίου τοῦ 1907 στὸν τότε Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονικί², σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευνα τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Μακεδονίας.

"Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Κοντογιάννης, ὁ πρῶτος ἱστορικός μας ποῦ ἀσχολήθηκε ἀποκλειστικὰ καὶ συστηματικὰ μὲ τὴ νεώτερη ἱστορία μας, ἂν καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴ Χίο,

¹ Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ, ποῦ εἶναι γραμμένο καὶ στὶς τέσσερις σελίδες διφύλλου χάρτου διαστάσεων 0,20×0,25, μοῦ τὸ παραχώρησε ὁ ὑπάλληλος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν κ. Ἰωάννης Παπατσιούμας, ποῦ τὸν εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή.

² Ἀπὸ τὸ Μάιο τοῦ 1904 ὡς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1907 Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονικί ἦταν ὁ γνωστὸς γιὰ τὴ δράση του Λάμπρος Κορομηλάς. Βλ. γι' αὐτόν: Βασ. Λαοῦρδα, Τὸ Ἑλληνικὸν Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, 1903-1908, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 11 κέ.